

Danuta Adamiec^a, Justyna Branna^b, Dobromir Dziewulak^c, Natalia Firlej^d,
Kamila Groszkowska^e, Marta Karkowska^f, Kaja Krawczyk^g, Daniela Kupis^h,
Angelina Tazuszeliⁱ, Łukasz Żołądek^j

Analiza rozwiązań prawnych dotyczących szczepień przeciw COVID-19 dla osób małoletnich oraz wyrażania przez rodziców zgody na szczepienie małoletnich w wybranych państwach UE¹

Analysis of the legal arrangements for COVID-19 vaccination of minors and parental consent to vaccination of minors in selected EU countries

The rules for the organisation of health policy on immunization are defined by each state in relation to its citizens. The laws of individual EU countries make the possibility of vaccinating minors dependent on, among other things, the age of the person to be vaccinated and the consent of one or both parents or other legal guardians. The analysis presents the requirements for parental consent and the age limits in each country from which minors can decide for themselves to be vaccinated.

Keywords: immunisation, health protection, European Union

Zasady organizacji polityki zdrowotnej w zakresie szczepień ochronnych względem swoich obywateli każde państwo określa samodzielnie. Przepisy prawa poszczególnych państw UE uzależniają możliwość zaszczepienia osób małoletnich m.in. od wieku osoby, która miałaby zostać zaszczepiona, oraz zgody jednego lub obojga rodziców/opiekunów prawnych. W analizie przedstawiono wy-mogi dotyczące zgody rodziców oraz granice wiekowe w poszczególnych krajach, od których osoby małoletnie mogą decydować o zaszczepieniu samodzielnie.

Słowa kluczowe: szczepienia ochronne, ochrona zdrowia, Unia Europejska

^a Doktor nauk prawnych, specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■ Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■ danuta.adamiec@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-6600-4309>

^b Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■ Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■ justyna.branna@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-9653-9996>

^c Doktor nauk humanistycznych, profesor UW ■ Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Dydaktyki i Pedeutologii,

¹ Informacja na temat rozwiązań prawnych dotyczących szczepień przeciw Covid-19 dla osób małoletnich oraz wyrażania przez rodziców zgody na szczepienie osób małoletnich w Austrii, Belgii, Bułgarii, Czechach, Chorwacji, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Litwie, Luksemburgu, Łotwie, Malcie, Niemczech, Portugalii, Rumunii, Słowacji, Słowenii, Szwecji, na Węgrzech i we Włoszech sporządzona 19 stycznia 2022 r. na zlecenie pisma Koła Parlamentarnego Polska 2050; BAS-ZSP-3055/21.

WARSZAWA, POLSKA ■

dobromir.dziewulak@uw.edu.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-7974-8024>

- ^d Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■
Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■
natalia.firlej@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-9522-5522>
- ^e Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■
Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■
kamila.groszkowska@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-8618-1302>
- ^f Doktor nauk humanistycznych, adiunkt ■
Polska Akademia Nauk, Instytut Filozofii i Socjologii, WARSZAWA, POLSKA ■
mkarkowska@ifispan.edu.pl ■ <https://orcid.org/0000-0003-0747-4332>
- ^g Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■
Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■
kaja.krawczyk@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0001-8299-4341>
- ^h Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■
Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■
daniela.kupis@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0003-0075-9837>
- ⁱ Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■
Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■
angelina.tazuszel@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0003-2436-256X>
- ^j Specjalista ds. międzynarodowych Biura Analiz Sejmowych ■
Kancelaria Sejmu, Biuro Analiz Sejmowych, Wydział Analiz Prawa Międzynarodowego i Zagranicznych Systemów Prawnych, WARSZAWA, POLSKA ■
lukasz.zoladek@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0001-5247-6228>
-

W opracowaniu przedstawiono rozwiązania prawne dotyczące szczepień przeciw COVID-19 dla osób małoletnich oraz wyrażania przez rodziców zgody na szczepienie osób małoletnich w Austrii, Belgii, Bułgarii, Czechach, Chorwacji, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Litwie, Luksemburgu, Łotwie, Malcie, Niemczech, Portugalii, Rumunii, Słowacji, Słowenii, Szwecji, na Węgrzech i we Włoszech.

W przygotowaniu niniejszej informacji wykorzystano obcojęzyczne akty prawne oraz obcojęzyczną i polską literaturę przedmiotu. Przeanalizowano informacje dostępne na stronach internetowych ministerstw zdrowia, opieki społecznej, sprawiedliwości oraz instytucji i organizacji zajmujących się problematyką szczepień. Wykorzystano także materiały znajdujące się w bazie Europejskiego Centrum Badań i Dokumentacji Parlamentarnej – ECPRD (*European Centre for Parliamentary Research and Documentation*).

Wstęp

Zasady organizacji polityki zdrowotnej państw w zakresie szczepień ochronnych względem swoich obywateli każde państwo ustala samodzielnie. Jednym z zagadnień dotyczących bezpieczeństwa zdrowotnego jest zapewnienie obywatelom dostępności do szczepień ochronnych. Wśród osób, które mogą skorzystać z takich szczepień – w tym ze szczepień przeciw COVID-19 – są osoby pełnoletnie i małoletnie. Co do zasady osoby pełnoletnie same podejmują decyzje o zaszczepieniu się, natomiast przepisy prawa poszczególnych państw uzależniają możliwość zaszczepienia osób małoletnich między innymi od wieku osoby, która miałaby zostać zaszczepiona, oraz zgody jednego lub obojga rodziców/opiekunów prawnych.

W celu zaszczepienia osób małoletnich wymagana jest zgoda obojga rodziców w następujących państwach: w **Belgii** (do ukończenia 16 lat; podczas szczepienia dziecka może mu towarzyszyć jeden rodzic), w **Chorwacji** (do ukończenia 16 lat; podczas szczepienia dziecka może mu towarzyszyć jeden rodzic), w **Czechach** (do ukończenia 16 lat; podczas szczepienia dziecku może towarzyszyć jeden rodzic), w **Danii** (do ukończenia 15 lat; podczas szczepienia dziecka może mu towarzyszyć jeden rodzic), w **Estonii** (do ukończenia 18 lat, lecz szczepienie nie może być wykonane wbrew woli dziecka), w **Finlandii** (od ukończenia 5 lat do ukończenia 11 lat z zastrzeżeniem, że osoba małoletnia może samodzielnie podjąć decyzję o przyjęciu szczepionki, jeśli pracownik służby zdrowia podający szczepionkę uzna, że osoba ta jest zdolna do podjęcia decyzji, biorąc pod uwagę jej wiek i poziom rozwoju, wymagana jest zgoda obojga rodziców/opiekunów), we **Francji** (od ukończenia 5 lat do ukończenia 12 lat), w **Hiszpanii** (do ukończenia 16 lat; podczas szczepienia dziecku może towarzyszyć jeden rodzic), w **Holandii** (do ukończenia 16 lat), w **Irlandii** (do ukończenia 16 lat), na **Litwie** (do ukończenia 16 lat), na **Łotwie** (do ukończenia 14 lat, jednocześnie małoletni pacjent ma prawo do informacji oraz uczestniczenia w podejmowaniu decyzji zgodnie ze swoim wiekiem i dojrzałością), na **Malcie** (do ukończenia 16 lat), w **Portugalii** (do ukończenia 16 lat), na **Słowacji** (do ukończenia 18 lat; podczas szczepienia dziecku może towarzyszyć jeden rodzic), w **Szwecji** (do ukończenia 16 lat, chyba że małoletni uzyska pozytywną ocenę stopnia dojrzałości), we **Włoszech** (do ukończenia 18 lat).

Zgoda jednego z rodziców jest wystarczająca do zaszczepienia osoby małoletniej: w **Austrii** (do ukończenia 14 lat), w **Bułgarii** (do ukończenia 14 lat – zgoda jednego rodzica, a od ukończenia 14 lat do ukończenia 18 lat – zgoda rodzica wraz ze zgodą osoby małoletniej), we **Francji** (od ukończenia 12 lat do ukończenia 16 lat), w **Grecji** (do ukończenia 18 lat), w **Luksemburgu** (od ukończenia 12 lat), w **Rumunii** (do ukończenia 18 lat), w **Słowenii** (do ukończenia 15 lat; zgodę może wyrazić rodzic, który jest obecny w czasie wyrażania zgody na szczepienie, jeśli jednak oboje rodzice są obecni i istnieje między nimi różnica zdań odnośnie do wyrażenia zgody na szczepienie, to lekarz uzyskuje zgodę od zespołu konsultacyj-

nego decydującego o największym pożytku dla dziecka lub, jeżeli nie jest to możliwe, przez innego lekarza, który wcześniej nie brał i nie będzie brał udziału w leczeniu pacjenta w przyszłości), w **Niemczech** (do ukończenia 14 lat; przy czym zakłada się, że w kwestii szczepień oboje rodzice działają w porozumieniu, jednakże podczas szczepienia każdy rodzic może samodzielnie reprezentować dziecko), w **Rumunii** (do ukończenia 18 lat) i na **Węgrzech** (do ukończenia 18 lat).

Osoby małoletnie same mogą decydować – bywa, że z różnymi zastrzeżeniami prawnymi – o poddaniu się szczepieniu w następujących państwach: w **Austrii** (od ukończenia 14 lat), w **Belgii** (od ukończenia 16 lat, w przypadku niezgody małoletniego pacjenta na przyjęcie szczepienia nie można go do tego zmusić), w **Chorwacji** (od ukończenia 16 lat pod warunkiem, że w opinii lekarza małoletni jest wystarczająco dojrzały do podjęcia decyzji ws. interwencji medycznej), w **Czechach** (od ukończenia 16 lat), w **Danii** (od ukończenia 15 lat), w **Estonii** (nie ustalono prawnej granicy wieku, ocena zdolności małoletniej osoby do podjęcia samodzielnej decyzji jest dokonywana przez pracownika ochrony zdrowia), w **Finlandii** (nie ustalono prawnej granicy wieku, od której osoba małoletnia może samodzielnie podejmować decyzje o szczepieniu, a każdy przypadek rozpatrywany jest indywidualnie), we **Francji** (od ukończenia 16 lat), w **Hiszpanii** (od ukończenia 16 lat), w **Holandii** (od ukończenia 16 lat), w **Irlandii** (od ukończenia 16 lat), na **Litwie** (od ukończenia 16 lat), w **Luksemburgu** (od ukończenia 16 lat), na **Łotwie** (od ukończenia 14 lat), na **Malcie** (od ukończenia 16 lat), w **Niemczech** (od ukończenia 16 lat), w **Portugalii** (od ukończenia 16 lat, o ile wykazują się odpowiednim stopniem dojrzałości i posiadają rozeznanie niezbędne do zrozumienia charakteru i znaczenia zabiegu medycznego), w **Słowenii** (od ukończenia 15 lat), w **Szwecji** (od ukończenia 16 lat oraz do ukończenia 16 lat, gdy po przeprowadzeniu rozmowy pracownik ochrony zdrowia uzna, że małoletni może samodzielnie podjąć decyzję dotyczącą procedury medycznej).

Austria

W Austrii osoby małoletnie od ukończenia 14 lat mogą samodzielnie podjąć decyzję o szczepieniu bez konieczności uzyskania zgody swoich rodziców. Zgodnie z austriackim kodeksem cywilnym osoby od ukończenia 14 lat do ukończenia 18 lat są uznawane za tzw. dojrzałych nieletnich (*mündige Minderjährige*). Zakłada się, że osoby takie są zdolne do samodzielnego podejmowania decyzji, a więc mogą wyrazić swoją zgodę na szczepienie bez zgody rodziców, ale jednocześnie nie mogą być zmuszane do szczepienia². Podczas szczepienia osobom małolet-

² Austriacki kodeks cywilny (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), głównie dział „Zdolność dziecka do działania” (*Handlungsfähigkeit des Kindes*), § 170 i n., <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>.

nim od ukończenia 14 lat do ukończenia 18 lat nie muszą towarzyszyć rodzice lub opiekunowie prawni³.

Szczepienia uznawane są w Austrii za jedną z tych procedur medycznych, o których „dojrzały nieletni” mogą decydować samodzielnie⁴. W sytuacji braku niezbędnej zdolności decyzyjnej wymagana jest zgoda osoby, której powierzono zastępstwo prawne w opiece i wychowaniu dziecka. W przypadku osób małoletnich do ukończenia 14 lat decyzję o szczepieniu podejmują ich rodzice lub opiekunowie prawni. Decydującym czynnikiem jest tu prawo do sprawowania opieki nad dzieckiem, w ramach którego mieści się możliwość decydowania w kwestiach medycznych. Jeśli tylko jeden rodzic sprawuje opiekę nad dzieckiem, zazwyczaj sam może decydować o szczepieniu, jednak drugi rodzic w takim wypadku musi mieć dostęp do informacji o iniekcji. Jeśli oboje rodzice sprawują opiekę nad dzieckiem, każdy rodzic może samodzielnie reprezentować dziecko. Oznacza to, że jeden rodzic może sam udać się z dzieckiem do pediatry w celu zbadania, leczenia lub szczepienia dziecka. Nie musi przy tym udowadniać zgody drugiego rodzica. Tak samo jest ze szczepieniem COVID-19.

Jeśli jednak jakiegokolwiek szczepienia są kategorycznie odrzucane przez jednego rodzica i decyzja ta nie ma naukowego uzasadnienia, ostatecznym skutkiem może być nawet pozbawienie takiego rodzica (częściowej) opieki nad tym obszarem życia dziecka przez sąd⁵. W przypadku szczepień na COVID-19, tak jak innych szczepień wykonywanych w ramach przyjętego harmonogramu, kluczowe dla wskazania uzasadnienia mającego podstawy naukowe z perspektywy sądu są oficjalne zalecenia Europejskiej Agencji Leków (EMA) i austriackiego Ministerstwa Zdrowia⁶. Od momentu ich wydania sprzeciw wobec szczepienia dziecka bez konkretnego (specjalistycznego) uzasadnienia nie jest dla sądów wystarczający⁷.

Belgia

Zgodnie z art. 488 belgijskiego kodeksu cywilnego⁸ rodzice roztaczają władzę rodzicielską nad swoimi dziećmi i są za nie odpowiedzialni do ukończenia przez dziecko 18 lat. Istnieją jednak wyjątki od tej sytuacji, które zostały przewidziane

³ <https://www.sozialministerium.at/Corona-Schutzimpfung/Corona-Schutzimpfung---Haeufig-gestellte-Fragen/Informationen-zur-Kinderimpfung.html>.

⁴ W Austrii odróżnia się szczepienie od „ciężkiego lub długotrwałego leczenia”. W wypadku operacji lub innych, inwazyjnych procedur medycznych osób do 18. roku życia, wymagane jest uzyskanie zgody rodziców lub opiekunów prawnych.

⁵ <https://www.derstandard.at/story/2000103689904/unterlassene-impfungen-koennen-gegen-fuersorgepflicht-verstossen>.

⁶ <https://www.sozialministerium.at>.

⁷ Obecnie brak orzecznictwa w tego rodzaju sprawach.

⁸ *Code civil*, http://www.ejustice.just.fgov.be/img_l/pdf/1804/03/21/1804032150_F.pdf.

w ustawie o prawach pacjenta⁹. Artykuł 12 § 2 tej ustawy stanowi, że małoletni pacjent, który jest w stanie racjonalnie ocenić swoją sytuację, powinien być włączony w wykonywanie swoich praw (ustawodawca w przytoczonym artykule nie określił wieku dojrzałości medycznej pacjenta). Międzyresortowa komisja ds. zdrowia publicznego (*CIM Sante Publique*)¹⁰ uznała, że osoby od ukończenia 16 lat mogą przyjmować szczepienia przeciwko COVID-19 bez konieczności uzyskania zgody rodziców, gdyż co do zasady przyjmuje się, iż małoletni w tym wieku osiągają wystarczającą dojrzałość umysłową pozwalającą im na podejmowanie świadomych decyzji. Co do grupy wiekowej od ukończenia 12 lat do ukończenia 15 lat, małoletni pacjenci powinni otrzymać wystarczające i poprawne informacje na temat szczepienia i w zależności od ich dojrzałości umysłowej (zgodnie z ustawą o pacjentach), tak aby mogli autonomicznie wykonywać swoje prawa.

Do zaszczepienia osób małoletnich wymagana jest zgoda obu rodziców lub opiekunów prawnych, ale podczas samego szczepienia dziecka obecny może być tylko jeden z rodziców/opiekunów. Jeżeli tylko jeden z rodziców jest obecny podczas szczepienia, składa on deklarację honorową, że drugi nieobecny rodzic ma wspólną władzę rodzicielską i udzielił zgody na szczepienie. Składający oświadczenie ponosi pełną odpowiedzialność prawną za złożenie fałszywych lub błędnych informacji. W Walonii małoletni w wieku do ukończenia 12 lat i starsi, którzy np. z powodu choroby są szczególnie narażeni na zarażenie wirusem, mogą zostać zaszczepieni, posiadając zgodę tylko jednego rodzica. Ostateczną decyzję ws. szczepienia podejmuje pracownik medyczny wykonujący szczepienie.

Belgijska pediatryczna grupa zadaniowa ds. COVID-19 (*Belgian Paediatric COVID-19 Task Force*)¹¹ opracowała trzy scenariusze na temat postępowania w razie niezgody na zaszczepienie jednej ze stron (niezgoda małoletniego, niezgoda rodziców, niezgoda jednego z rodziców):

- w przypadku niezgody małoletniego pacjenta na przyjęcie szczepienia nie można go do tego zmusić,
- w sytuacji, gdy rodzice nie wyrażają zgody na szczepienie, a osoba małoletnia chce się zaszczepić, osoba trzecia – np. lekarz ogólny lub specjalista – powinna podjąć próbę rozwiązania konfliktu; jeżeli nie uda się osiągnąć porozumienia, lekarz może w interesie dziecka i zgodnie z oceną korzyści i ryzyka, w drodze wyjątku „uchylić” opinię rodziców najlepiej za pośrednictwem sądu dla nieletnich,
- w razie gdy jeden z rodziców wyraża zgodę na szczepienie, a drugi nie (dotyczy to tylko sytuacji małoletniego, którego nie można jeszcze uznać za zdolnego

⁹ *Loi du 22 août 2002 relative aux droits du patient*, https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/loi_du_22_aout_2002_relati-ve_aux_droits_du_patient.pdf.

¹⁰ <https://www.health.belgium.be/fr/news/cim-sante-publique-20>.

¹¹ <https://mailchi.mp/1dae51204547/3q21qyispg?e=c01f6abeac>.

do rozsądnej oceny swoich interesów i gdy rodzice działają jako jego przedstawiciele ustawowi), lekarz ogólny lub pediatra powinien podjąć się mediacji. Jeśli nie uda się znaleźć rozwiązania, decyzję podejmuje sąd dla nieletnich.

Bułgaria

Bułgarska ustawa – Prawo zdrowotne¹² w art. 87 (2) przewiduje, że wobec osób małoletnich zgodę na leczenie (w tym szczepienie) podejmuje rodzic. Natomiast wobec osób małoletnich od ukończenia 14 lat do ukończenia 18 lat wymagana jest świadoma zgoda zarówno rodzica, jak i osoby małoletniej¹³.

Bułgarski kodeks rodzinny¹⁴ w art. 123 stanowi, że prawa i obowiązki rodzicielskie mogą być wykonywane w interesie dziecka przez oboje rodziców zarówno wspólnie, jak i oddzielnie. O decyzjach podjętych samodzielnie rodzic ma obowiązek poinformować drugiego z rodziców. Wykonywanie praw i obowiązków rodzicielskich odbywa się za ogólną zgodą rodziców. W razie braku porozumienia rodzice mogą zwrócić się do mediatora lub złożyć pozew w sądzie rejonowym, który rozstrzyga spór po wysłuchaniu rodziców, a w razie potrzeby także i dziecka.

Kodeks rodzinny w art. 124 przewiduje też, że w sytuacji sporu między rodzicem a dzieckiem, dziecko może osobiście zwrócić się o pomoc do Dyrekcji ds. Pomocy Społecznej. Osoba małoletnia od ukończenia 14 lat, w sytuacji sporu dotyczącego istotnych kwestii życiowych, może za pośrednictwem Dyrekcji ds. Pomocy Społecznej zwrócić się do sądu.

Zgodnie z informacjami umieszczonymi na stronach rządowego portalu poświęconego zwalczaniu pandemii COVID-19 do wykonania szczepienia wymagane jest wypełnienie przez jednego z rodziców formularza świadomej zgody¹⁵. Informację taką potwierdza Departament Nadzoru nad Chorobami Zakaźnymi w bułgarskim Ministerstwie Zdrowia¹⁶, który w materiale zamieszczonym na stronie ministerstwa wyjaśnia, że „zgoda nie będzie wymagana od obojga rodziców, ponieważ szczepienie jest dobrowolne, a zgodę wyraża tylko rodzic towarzyszący dziecku”.

¹² *Закон за здравето*, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135489147>.

¹³ Na podstawie art. 87 (3) ustawy – Prawo zdrowotne, Ministerstwo Zdrowia przygotowało rozporządzenie w sprawie konsultacji zdrowotnych, badań profilaktycznych i badań dla osób małoletnich powyżej 16 roku życia, od których nie jest wymagana zgoda rodzica lub opiekuna. Rozporządzenie nie obejmuje jednak kwestii szczepień.

¹⁴ *Семеен кодекс*, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135637484>.

¹⁵ Zunifikowany portal informacyjny, <https://coronavirus.bg/bg/dokumenti/obrazci-na-dokumenti-blanki>.

¹⁶ <https://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/vaksini-sreshu-covid-19-na-pfizerbiontech-zadeca/>.

Chorwacja

Zgodnie z chorwackim kodeksem rodzinnym¹⁷ dziecko ma prawo do wyrażenia swojej opinii na temat decyzji, która go bezpośrednio dotyczy. Opinia jest brana pod uwagę w kontekście wieku i dojrzałości małoletniego (art. 86). Kodeks rodzinny w art. 88 stanowi, że małoletni od ukończenia 16 lat, który w opinii lekarza jest wystarczająco dojrzały do podjęcia decyzji o postępowaniu profilaktycznym, diagnostycznym lub terapeutycznym w związku ze swoim stanem zdrowia lub leczeniem, może samodzielnie wyrazić zgodę na badanie lub interwencję medyczną. W razie sporu między małoletnim a rodzicem w sprawie wykonania zabiegu medycznego rozstrzyga sąd w postępowaniu nieprocesowym. Zgodnie z art. 108 kodeksu rodzinnego rodzice wykonują wspólną władzę rodzicielską nad dzieckiem. Decyzje istotne dla dziecka, do których należą nadzwyczajne procedury medyczne lub leczenie, podejmowane są za obopólną zgodą. W razie różnicy zdań między rodzicami (art. 109) sąd może w postępowaniu nieprocesowym powierzyć jednemu z rodziców prawo i obowiązek podjęcia określonej decyzji dotyczącej dziecka. Przed wszczęciem postępowania rodzice uczestniczą w obowiązkowym postępowaniu konsultacyjnym.

Czechy

W Czechach¹⁸ przyjmuje się, że możliwość samodzielnego wyrażenia zgody na szczepienie w wypadku małoletniego pacjenta uzależniona jest od jego dojrzałości i możliwości umysłowych. Pacjent od ukończenia 16 lat może, na podstawie § 31 i § 95 ustawy nr 89/2012 kodeks cywilny¹⁹, samodzielnie udzielić zgody na szczepienie (z wyjątkiem pacjentów z niepełnosprawnością intelektualną). W takiej sytuacji ani zgoda rodzica, ani bezpośrednia obecność rodzica lub opiekuna prawnego podczas szczepienia nie są wymagane.

Wobec młodszych dzieci konieczna jest zgoda na szczepienie udzielona przez rodziców lub opiekunów prawnych. Wymagana jest obecność rodzica lub opiekuna prawnego podczas szczepienia, zgoda nie może zostać wydana przez wcześniejsze podpisanie dokumentu o stosownej treści. Przedstawiciel ustawowy

¹⁷ *Obiteljski zakon*, <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>.

¹⁸ Informacja na podstawie opracowania czeskiego Ministerstwa Zdrowia poświęconego szczepieniom przeciw COVID-19, https://koronavirus.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/09/Informace-o-o-%C4%8Dkov%C3%A1n%C3%AD-nezletil%C3%BDch_ud%C4%9Blov%C3%A1n%C3%AD-informovan%C3%BDch-souhlas%C5%AF-a-p%C5%99%C3%ADtomnost-na-o-%C4%8Dkovac%C3%ADm-m%C3%ADst%C4%9B_rev-13-9-2021.pdf.

¹⁹ *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*, ze zm., tekst w jęz. czeskim: <https://www.zakonprolidi.cz/cs/2012-89>.

dziecka może jednak powierzyć udzielenie zgody i towarzyszenie dziecku podczas szczepienia innej osobie na podstawie pełnomocnictwa. Jeżeli rodzic lub opiekun prawny udzieli zgody na szczepienie, a małoletni w wieku od ukończenia 14 lat wyrazi sprzeciw wobec wykonania szczepienia, szczepienie nie może się odbyć bez zgody sądu. Zgoda sądu jest także konieczna w sytuacji, gdy dziecko w wieku od ukończenia 14 lat pragnie się zaszczepić, a jego rodzic lub opiekun prawny nie wyraził na to zgody (§ 100 ustawy nr 89/2012 kodeks cywilny).

Do wykonania szczepienia wystarcza w praktyce zgoda udzielona przez jednego z rodziców lub opiekunów prawnych dziecka. Jeżeli jednak lekarz wie o sprzeciwie drugiego z rodziców/opiekunów w sprawie szczepienia, nie można zaszczepić dziecka. W takiej sytuacji decyzyję podejmuje sąd na wniosek rodzica/opiekuna prawnego.

Dania

W Danii zgodnie z art. 17 § 1 ustawy o zdrowiu²⁰ świadomą zgodę na leczenie (w tym szczepienie) może wyrazić osoba małoletnia, która ukończyła 15 lat. Wówczas zgoda rodziców/opiekunów prawnych nie jest konieczna, ale muszą oni zostać poinformowani o leczeniu.

Co do dzieci, które nie ukończyły 15 lat, wymagana jest zgoda rodziców/opiekunów prawnych. Zgodnie z art. 3 ustawy o odpowiedzialności rodzicielskiej²¹, jeśli rodzice/opiekunowie prawni sprawują wspólną opiekę nad dzieckiem, ważne decyzje muszą zostać uzgodnione między rodzicami/opiekunami prawnymi. Rodzic/opiekun prawny, z którym zamieszkuje dziecko, może samodzielnie podejmować decyzje w zakresie ogólnych okoliczności codziennego życia dziecka. Wytyczne nr 10064 w sprawie sprawowania opieki nad dzieckiem, miejsca pobytu dziecka i kontaktów z dzieckiem²² określają, że ważne decyzje to między innymi poważne leczenie i poważne interwencje medyczne. Według wytycznych Duńskiego Urzędu Zdrowia (*Sundhedsstyrelsen*)²³ w sprawie szczepień przeciwko COVID-19 w przypadku szczepienia dziecka zgoda jednego z rodziców/opie-

²⁰ *Sundhedsloven*, LBK nr 903 af 26/08/2019, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/903>.

²¹ *Forældreansvarsloven*, LBK nr 1768 af 30/11/2020, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/1768>.

²² *Vejledning om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær*, VEJ nr 10064 af 20/12/2020, <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2020/10064>.

²³ *Retningslinje for håndtering af vaccination mod COVID-19 i det generelle vaccination-program*, Sundhedsstyrelsen, 22. december 2021, https://www.sst.dk/-/media/Udgivelses/2021/Corona/Vaccination/Retningslinje-for-haandtering-af-vaccination-mod-COVID-v_-6_0_12122021.ashx?la=da&hash=8FAE4124ED8CECEDDCECA50BF728AB13A2ED07EF.

kunów prawnych co do zasady jest wystarczająca. Jednocześnie zaznaczono, że jeśli w punkcie szczepień między rodzicami/opiekunami prawnym dojdzie do rozbieżności zdań w sprawie szczepienia dziecka, szczepienie nie może zostać przeprowadzone, dopóki obydwój rodzice/opiekunowie prawni nie wyrażą na nie zgody.

Na stronie internetowej Duńskiego Urzędu Zdrowia zamieszczono informację, że przy szczepieniu dziecka, które nie ukończyło 15 lat, konieczna jest obecność jednego rodzica/opiekuna prawnego, który wyrazi świadomą zgodę na szczepienie. Jednak powyższe nie znajduje zastosowania, jeśli wiadomo, że jeden z rodziców nie wyraża zgody na szczepienie. W informacji zaznaczono, że co do zasady wystarczająca jest zgoda jednego z rodziców/opiekunów prawnych, gdyż uznano, że nie jest to ważna decyzja, wymagająca zgody obojga rodziców/opiekunów²⁴.

W Danii instytucją, która rozpatruje sprawy z zakresu praw dziecka i rodziny (między innymi sprawowanie opieki nad dzieckiem, miejsce pobytu dziecka, kontakty z dzieckiem), jest Agencja Prawa Rodzinnego (*Familieretshuset*)²⁵, lecz nie rozstrzyga ona w kwestiach szczepień dzieci. Po stronie personelu medycznego leży więc decyzja, czy wymagana jest zgoda obojga rodziców i czy szczepienie stanowi poważne leczenie. Informacja duńskiej Agencji Prawa Rodzinnego odsyła w tym zakresie do przytoczonych wcześniej wytycznych Duńskiego Urzędu Zdrowia w sprawie szczepień przeciwko COVID-19.

Estonia

W Estonii zasady dotyczące szczepienia osób małoletnich do ukończenia 18 lat²⁶ określają, że szczepienie dzieci może być wykonane za zgodą rodziców/opiekunów prawnych. Decyzję o szczepieniu rodzice sprawujący opiekę nad dzieckiem powinni podjąć razem. Jeżeli w punkcie szczepień dziecku towarzyszy jeden z opiekunów, to zgodnie z art. 120 ust. 7 kodeksu rodzinnego²⁷ istnieje domniemanie, że reprezentuje on stanowisko obojga opiekunów (chyba że jest wiadome, że drugi z rodziców jest przeciwny szczepieniu). Zgodę na szczepienie musi również wyrazić dziecko – nie można wykonać szczepienia wbrew jego woli²⁸.

²⁴ *Spørgsmål og svar om COVID-19 vaccination til 5-11 årige*, <https://www.sst.dk/da/Covid-vaccination-5-11aar/Spoergsmaal-og-svar-om-vaccination>.

²⁵ <https://familieretshuset.dk/om-familieretshuset/faq-dk>.

²⁶ Informacja na podstawie oficjalnej rządowej strony poświęconej szczepieniom przeciw COVID-19, <https://vaksineeri.ee/>.

²⁷ *Perekonnaseadus*, RT I 2009, 60, 395, ze zm.; dostępne w jęz. estońskim: <https://www.riigiteataja.ee/akt/127102020015/>.

²⁸ *Parental consent for COVID-19 vaccination*, <https://vaksineeri.ee/en/covid-19/getting-a-vaccination/>.

Wykonywanie szczepień w publicznym punkcie szczepień lub w gabinecie lekarza rodzinnego odbywa się zgodnie z ogólnymi zasadami ustawy o prawie zobowiązań²⁹. Z art. 766 ust. 4 ustawy wynika, że jeżeli pacjent posiadający ograniczoną zdolność do czynności prawnych (w tym osoba małoletnia) jest w stanie podjąć odpowiedzialną decyzję samodzielnie, zgoda rodzica/opiekuna prawnego nie jest wymagana. Jeżeli w ocenie pracownika ochrony zdrowia małoletni pacjent nie jest w stanie podjąć decyzji samodzielnie, wówczas wymagana jest zgoda rodzica/opiekuna. Taką interpretację przepisów w kontekście szczepień przeciwko COVID-19 potwierdza estoński Kanclerz Sprawiedliwości (*Õiguskantsler*) w stanowisku z sierpnia 2021 r.³⁰

Finlandia

Zgodnie z informacjami dostępnymi na stronie fińskiego Instytutu Zdrowia i Opieki Społecznej (*Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*)³¹ do zaszczepienia przeciwko COVID-19 osób małoletnich w wieku od ukończenia 5 lat do ukończenia 11 lat, co do zasady, wymagana jest zgoda rodziców/opiekunów. W sytuacji gdy osoba małoletnia nie jest w stanie lub nie chce samodzielnie podjąć decyzji o szczepieniu, zwraca się w tej sprawie do rodzica/opiekuna w celu uzyskania zgody na szczepienie. Jeżeli osoba małoletnia ma więcej niż jednego opiekuna prawnego, potrzebna jest zgoda wszystkich opiekunów.

W Finlandii nie ustalono prawnej granicy wieku, od której osoba małoletnia może samodzielnie podejmować decyzje o szczepieniu, a każdy przypadek rozpatrywany jest indywidualnie. Osoba małoletnia może samodzielnie podjąć decyzję o przyjęciu szczepionki przeciwko COVID-19, jeśli pracownik służby zdrowia podający szczepionkę uzna, że osoba ta jest zdolna do podjęcia decyzji, biorąc pod uwagę jej wiek i poziom rozwoju.

²⁹ *Võlaõigusseadus*, RT I 2001, 81, 487, ze zm., dostępne w jęz. estońskim: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108122021011>.

³⁰ *Koolilaste vaksineerimine COVID-19 vastu*, dostępne w jęz. estońskim: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Koolilaste%20vaksineerimine%20COVID-19%20vastu.pdf.

³¹ *Coronavirus vaccinations for children and young people* – informacje dostępne na stronie fińskiego Instytutu Zdrowia i Opieki Społecznej: <https://thl.fi/en/web/infectious-diseases-and-vaccinations/what-s-new/coronavirus-covid-19-latest-updates/vaccines-and-coronavirus/coronavirus-vaccinations-for-children-and-young-people>; § 7 ustawy o statusie i prawach pacjenta (*Laki potilaan asemasta ja oikeuksista*): tekst ustawy dostępny w jęz. fińskim: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785#L2P7>; § 5 ustawy o opiece nad dzieckiem i prawie do kontaktów z dzieckiem (*Laki lapsen huollosta ja tapaamisioikeudesta*): tekst ustawy dostępny w jęz. fińskim: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#L1P5>.

Francja

We Francji w sprawie szczepienia osób małoletnich wymagane są zgody rodziców lub opiekunów prawnych. Zasady różnią się w zależności od wieku dziecka. Przepisy w zakresie szczepień osób małoletnich przeciwko COVID-19 zostały określone w ustawie z 5 sierpnia 2021 r. w sprawie zarządzania kryzysem zdrowotnym (*Loi n° 2021-1040 du 5 août 2021 relative à la gestion de la crise sanitaire*)³². Dla osób małoletnich od ukończenia 16 lat zgoda rodziców nie jest wymagana. Osoby takie mogą samodzielnie zarejestrować się i przyjść na szczepienie, ale w celu późniejszego otrzymania certyfikatu potwierdzającego przyjęcie szczepienia muszą okazać numer ubezpieczenia społecznego jednego z rodziców. Zgodnie z informacjami opublikowanymi na stronie rządowej, mimo że formalnie obecność rodzica nie jest obowiązkowa, może być ona wymagana w niektórych punktach szczepień³³. W związku z tym konieczne jest uprzednie skontaktowanie się z punktem szczepień.

Do zaszczepienia dziecka od ukończenia 12 lat do ukończenia 16 lat konieczna jest zgoda jednego rodzica. Zgoda musi zostać wyrażona w formie pisemnej, na formularzu urzędowym opublikowanym przez Ministerstwo Zdrowia³⁴. Zgoda drugiego rodzica lub opiekuna prawnego jest fakultatywna. W konsekwencji dziecko od ukończenia 12 lat może zostać zaszczepione także przy braku zgody drugiego z rodziców. Obecność rodzica podczas szczepienia jest pożądana, ale nie obowiązkowa. Małoletni samodzielnie udający się na szczepienie musi mieć ze sobą podpisany przez przyjemniej jednego rodzica formularz urzędowy oraz okazać numer ubezpieczenia społecznego jednego z rodziców. Zgodnie z rekomendacjami Krajowego Komitetu Etycznego (*Comité consultatif national d'éthique*)³⁵ przed wykonaniem szczepienia należy przedstawić małoletniemu od ukończenia 11 lat jasne i dostosowane do jego wieku informacje na temat szczepienia i uzyskać jego ustną zgodę. Zgodnie z opinią Komitetu szczepienie nie może być przeprowadzone bez zgody małoletniego pacjenta³⁶.

Dla najmłodszych dzieci, tj. od ukończenia 5 lat do ukończenia 12 lat, do zaszczepienia wymagana jest zgoda obojga rodziców lub opiekunów prawnych. Dziecku podczas szczepienia musi towarzyszyć przynajmniej jeden rodzic. For-

³² <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043909676?r=DZ85ZBRFRo>.

³³ *Vaccin contre la COVID-19, quelles sont les règles*, <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F35611>.

³⁴ *Autorisation parentale dans le cadre de la vaccination contre la COVID-19, 12-15 ans*, <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/R59553>.

³⁵ <https://www.ccne-ethique.fr/>.

³⁶ *Foire aux questions: La vaccination des mineurs*, <https://solidarites-sante.gouv.fr/grands-dossiers/vaccin-covid-19/je-suis-un-particulier/covid-19-vaccination-des-mineurs>.

mularz zgody na szczepienie³⁷ musi zostać podpisany przez oboje rodziców. W razie obecności tylko jednego z rodziców musi on złożyć pisemne oświadczenie honorowe, że drugi rodzic wyraża zgodę na przeprowadzenie szczepienia.

Przy braku porozumienia między rodzicami wspólnie sprawującymi władzę rodzicielską nad dzieckiem, które nie ukończyło 12 roku życia, możliwe jest odwołanie się do sądu rodzinnego. Zgodnie z art. 373-2-10 kodeksu cywilnego sędzia rodzinny podejmuje próbę pogodzenia rodziców lub opiekunów, proponując postępowanie mediacyjne. Mediacja jest niemożliwa, jeżeli jeden z rodziców stosuje przemoc. Jeżeli postępowanie mediacyjne nie przyniesie skutków, sędzia rodzinny podejmuje decyzję. Rodzic, który zaszczepi dziecko bez zgody i wiedzy drugiego rodzica mającego pełnię władzy rodzicielskiej, może zostać pociągnięty do odpowiedzialności przed sądem rodzinnym.

Grecja

W Grecji zgodnie z art. 127 kodeksu cywilnego³⁸ osoby małoletnie poniżej 18 lat traktowane są jako dzieci. Opieka rodzicielska stanowi zarówno prawo, jak i obowiązek rodziców dziecka i obejmuje: fizyczną opiekę nad dzieckiem, zarządzanie jego majątkiem oraz reprezentację prawną dziecka we wszelkich postępowaniach sądowych. Gdy dziecko jest wystarczająco dojrzałe, powinno być wysłuchane, a jego opinia powinna być brana pod uwagę przy podejmowaniu każdej decyzji dotyczącej opieki rodzicielskiej i odnoszącej się do interesów dziecka (art. 1511 kodeksu cywilnego). Ustalenie, czy dziecko jest wystarczająco dojrzałe, zależy od wielu czynników i zmiennych. Dojrzałość dziecka jest związana z jego wiekiem, ale nie jest przez niego determinowana. Dlatego też stopień dojrzałości musi być badany indywidualnie w każdym przypadku w toczącej się sprawie³⁹.

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi na stronie greckiego Ministerstwa Zdrowia wizytę na szczepienie może umówić każdy z rodziców. Wizytę dziecka można również umówić w przychodni lub w aptekach, pod warunkiem przedstawienia przez rodzica danych identyfikacyjnych swoich i dziecka. Dzieci na szczepienie powinny przychodzić do punktów szczepień w towarzystwie rodzica lub opiekuna.

³⁷ *Autorisation parentale dans le cadre de la vaccination contre la COVID-19, 5-11 ans*; https://solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/fiche_-_autorisation_parentale_vaccin_covid-19_pour_les_enfants_de_5_a_11_ans.pdf.

³⁸ Kodeks cywilny, Dekret Prezydencki nr 456; Dziennik Rządowy A '164 / 24.10.1984; <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/437467/p.d.-456-1984>.

³⁹ Komisja Europejska, *Study on children's involvement in judicial proceedings – contextual overview for civil justice – Greece*, lipiec 2014 r., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c0bbc583-2081-4223-8051-317d39932087.0001.01/DOC_1&format=PDF.

W kwestii decyzji o szczepieniu lub nieszczepieniu dzieci w razie braku zgody rodziców głos zabrała wiceprezes Stowarzyszenia Prawników i Adwokatów Iphigenia Vassilopoulou⁴⁰. Według wiceprezes kluczową kwestią jest to, czy szczepienie przeciw COVID-19 jest uważane za rutynową procedurę medyczną, tak jak np. szczepienia, które dziecko przechodzi zgodnie z Narodowym Harmonogramem Szczepień, czy też nie. Jeżeli szczepienie przeciw COVID-19 zostanie uznane za rutynową procedurę, to decyzję może podjąć jedno z rodziców, a w przypadku rozwiedzionych – rodzic sprawujący opiekę. Jeśli jednak szczepienie przeciwko COVID-19 zostanie uznane nie jako zwykła czynność medyczna, tylko czynność o dużym znaczeniu medycznym, to decyzja powinna być podjęta przez oboje rodziców w ramach opieki rodzicielskiej. Greckie prawo nie określa, które czynności są rutynowe, pilne, zwyczajne, wyjątkowe czy o dużym znaczeniu medycznym, dlatego przy braku porozumienia między rodzicami, czy to w małżeństwie, czy poza nim, decyzję powinien podjąć sąd.

Hiszpania

W Hiszpanii zgodnie z art. 156 kodeksu cywilnego władza rodzicielska jest sprawowana wspólnie przez oboje rodziców lub tylko przez jednego z wyraźną lub dorozumianą zgodą drugiego⁴¹. Małoletni od ukończenia 16 lat może wyrazić samodzielnie zgodę na szczepienie⁴². W wypadku młodszych dzieci konieczna jest zgoda na szczepienie udzielona przez rodzica lub opiekuna prawnego. Zgodę taką rodzic/opiekun prawny towarzyszący dziecku może wyrazić ustnie, przy czym wystarczy wyrażenie zgody przez jednego z nich (o ile drugi rodzic/opiekun nie sprzeciwił się szczepieniu). W razie nieobecności rodzica/opiekuna prawnego podczas szczepienia należy przedstawić jego zgodę na piśmie⁴³. W sytuacji braku porozumienia między rodzicami/opiekunami prawnymi w sprawie szczepienia dziecka istnieje możliwość wystąpienia z wnioskiem do sądu o decyzję w tej sprawie.

⁴⁰ <https://www.athina984.gr/2021/09/17/emvoliasmos-paidion-otan-oi-goneis-diafonoyn/>.

⁴¹ *Código Civil*, tekst ujednolicony w jęz. hiszpańskim: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763>.

⁴² https://www.mscls.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/vacunaciones/covid19/docs/Vacuna_COVID_adolescentes_PreguntasyRespuestas.pdf.

⁴³ https://www.mscls.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/vacunaciones/covid19/docs/Vacuna_COVID_poblacion_infantil_PreguntasyRespuestas.pdf.

Holandia

Kwestie zgody rodziców/opiekunów prawnych na wykonanie procedur medycznych uregulowane zostały w kodeksie cywilnym (księga 7)⁴⁴. Od ukończenia 16 lat nie jest wymagana zgoda rodziców/opiekunów prawnych na wykonanie procedur medycznych, w tym na szczepienie⁴⁵. Wobec dzieci w wieku od ukończenia 12 lat do ukończenia 16 lat wymagana jest co do zasady zgoda rodziców/opiekunów prawnych na przeprowadzenie wszelkich procedur medycznych. Zgoda dziecka w wieku od ukończenia 12 lat do ukończenia 16 lat na przeprowadzenie procedury medycznej jest wystarczająca, jeśli procedura taka jest konieczna, aby zapobiec powstaniu poważnych szkód dla dziecka oraz gdy dziecko przemyślało sprawę i wyraża zgodę na procedurę, mimo niewyrażenia takiej zgody przez rodziców.

Zgodnie z art. 253a kodeksu cywilnego (księga 1)⁴⁶ w wypadku sprawowania przez rodziców/opiekunów prawnych wspólnej opieki, każde z rodziców/opiekunów prawnych może skierować sprawę do sądu w sytuacji rozbieżności zdań między rodzicami/opiekunami prawnymi. Sąd rozstrzyga sprawę, biorąc pod uwagę najlepszy interes dziecka. Sprawa taka była już rozpatrywana przez sąd holenderski⁴⁷ na korzyść dziecka, które chciało się zaszczepić, mimo sprzeciwu jednego z rodziców.

Zgodnie z informacjami na stronie internetowej holenderskiego rządu osoby do ukończenia 16 lat mają prawo do podjęcia decyzji razem z rodzicami w sprawie szczepienia, a gdy rodzice nie mogą w tej sprawie dojść do porozumienia, zdanie dziecka jest decydujące⁴⁸.

Irlandia

Zgodnie z ustawą o czynach zabronionych nie powodujących skutków śmiertelnych (*Non-Fatal Offences against the Persons Act, 1997*)⁴⁹ osoby, które ukoń-

⁴⁴ *Burgerlijk Wetboek Boek 7*, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005290/2021-07-01>.

⁴⁵ Informacje na stronie internetowej holenderskiego rządu: <https://www.government.nl/topics/coronavirus-covid-19/dutch-vaccination-programme/vaccination-of-teenagers-aged-12-to-17/parental-permission>.

⁴⁶ *Burgerlijk Wetboek Boek 1*, https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2021-01-01#Boek1_Titeldeel14.

⁴⁷ *Dutch boy wins right to COVID jab despite vaccine-skeptic dad*, "DW", 23.09.2021, <https://www.dw.com/en/dutch-boy-wins-right-to-covid-jab-despite-vaccine-skeptic-dad/a-59286713>, *Netherlands Covid: Boy wins court battle for right to jab*, "BBC News", 23 September 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-58669918>.

⁴⁸ Zob. przypis 45.

⁴⁹ <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/26/enacted/en/html>.

czyły 16 lat, mają prawo do samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących zdrowia, w szczególności odnośnie do procedur chirurgicznych, medycznych i dentystrycznych. To uregulowanie znajduje swe odzwierciedlenie między innymi w krajowej strategii w sprawie udzielania zgody (*National Consent Policy*) przygotowanej na zlecenie instytucji zarządzającej systemem ochrony zdrowia, *Health Service Executive*⁵⁰.

Jak wynika z informacji przedstawionych na rządowej stronie internetowej, szczepienie małych dzieci przeciw COVID-19 wymaga zgody obojga rodziców lub opiekunów prawnych⁵¹. Zgodę na zaszczepienie małego dziecka przeciw COVID-19 rodzice lub opiekunowie prawni mogą udzielić on-line podczas rejestracji na szczepienie (w takim wypadku małe dziecko może udać się na szczepienie samodzielnie lub pod opieką innej dorosłej osoby) lub osobiście w punkcie szczepień⁵².

Litwa

Na Litwie, zgodnie z przepisami ustawy o prawach pacjenta i dochodzeniu roszczeń zdrowotnych⁵³ (art. 14 ustawy), pacjentom małym dzieciom, którzy nie ukończyli 16 lat, świadczenia opieki zdrowotnej udzielane są wyłącznie za zgodą jego rodziców/opiekunów prawnych. Jednocześnie jeżeli pacjent, który nie ukończył 16 lat, w opinii lekarza jest zdolny do prawidłowej oceny swojego stanu zdrowia, ma prawo do wszelkiej informacji oraz do podejmowania decyzji dotyczących potrzebnych mu świadczeń zdrowotnych. W razie braku porozumienia między małym dzieckiem a jego opiekunami wyboru odpowiednich świadczeń dokonuje komisja lekarska, która musi wziąć pod uwagę interes pacjenta.

Zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy o prawach pacjenta i dochodzeniu roszczeń zdrowotnych wszelkie świadczenia opieki zdrowotnej są udzielane pacjentowi, który ukończył 16 lat, wyłącznie za jego zgodą.

⁵⁰ *National Consent Policy*, <https://www.hse.ie/eng/about/who/qid/other-quality-improvement-programmes/consent/national-consent-policy-august-2017.pdf>.

⁵¹ *Vaccines for COVID-19*, https://www.citizensinformation.ie/en/health/health_services/vaccinations/vaccines_for_covid19.html.

⁵² *Children aged five to 11 can be registered for COVID-19 vaccine from Monday*, <https://www.irishtimes.com/news/health/children-aged-five-to-11-can-be-registered-for-covid-19-vaccine-from-monday-1.4766679>; *Mandatory COVID-19 Vaccines for Children?*, <https://www.mhc.ie/latest/insights/mandatory-covid-19-vaccines-for-children>.

⁵³ *Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas*, Žin. 1996, nr. 102-2317, co 0961010ISTA001-1562 ze zm.; dostępne w j. litewskim: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31932/asr>.

Jak wynika z informacji zamieszczonych na stronie internetowej litewskiego Ministerstwa Zdrowia (*Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeria*)⁵⁴, przepisy ustawy o prawach pacjenta i dochodzeniu roszczeń zdrowotnych mają zastosowanie także do szczepień dzieci (w tym szczepień przeciwko COVID-19). W wypadku szczepienia osób, które nie ukończyły 16 lat, wymagana jest obecność przynajmniej jednego rodzica/opiekuna prawnego, a rejestracja na szczepienie i przybycie do punktu szczepień traktowane są jako wyrażenie zgody na szczepienie. Pacjenci, którzy ukończyli 16 lat, mają prawo samodzielnie zarejestrować się na szczepienie i przybyć do punktu szczepień bez opiekuna.

Luksemburg

W Luksemburgu kodeks cywilny⁵⁵ i ustawa o prawach i obowiązkach pacjenta⁵⁶ regulują prawa i obowiązki małoletnich. Zasadniczo decyzje dotyczące ochrony zdrowia małoletniego podejmowane są przez rodziców lub opiekunów ustawowych. Jednocześnie w zależności od wieku, możliwości i dojrzałości małoletni powinien być zaangażowany w korzystanie z praw dotyczących jego zdrowia. Ustawa przewiduje, że małoletni pacjent mający zdolność rozeznania niezbędną do rozsądnej oceny jego interesów może zostać dopuszczony przez lekarza lub przez inną osobę upoważnioną do samodzielnego wykonywania praw dotyczących jego zdrowia (art. 13 ust. 2). Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o środkach w celu zwalczania pandemii wirusa COVID-19⁵⁷ do przeprowadzenia szczepienia przeciwko COVID-19 osób małoletnich w wieku od ukończenia 12 lat do ukończenia 16 lat wymagana jest zgoda jednego z rodziców, chyba że istnieją ku temu przeciwwskazania medyczne (do momentu nowelizacji ustawy wymagana była zgoda obojga rodziców). Małoletni, którzy ukończyli 16 lat, mogą samodzielnie wyrazić zgodę na szczepienie. Dla badań przesiewowych na COVID-19 w szkołach wymagane jest również zezwolenie jednej z osób posiadających władzę rodzicielską. Małoletni, którzy ukończyli 16 lat, mogą samodzielnie wyrazić zgodę na to badanie. W wypadku przeciwwskazań lekarskich do szczepienia, osoba może uzyskać od dyrektora ds. zdrowia, po spełnieniu określonych warunków, zaświadczenie o przeciwwskazaniach do szczepienia przeciwko COVID-19.

⁵⁴ Informacje na podstawie rządowej strony poświęconej szczepieniom przeciw COVID-19: <https://koronastop.lrv.lt/lt/vaiku-vakcinacija>.

⁵⁵ *Code civil* (wersja skonsolidowana, stan na 23 września 2023 r.), <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20230923>.

⁵⁶ *Loi du 24 juillet 2014 relative aux droits et obligations du patient*, Mémorial A140, 24/07/2014, <https://www.legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2014/07/24/n2/jo>.

⁵⁷ *Loi du 17 juillet 2020 sur les mesures de lutte contre la pandémie COVID-19*, ze zm. <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2020/07/17/a624/consolide/20220115>.

Łotwa

Zgodnie z art. 13 łotewskiej ustawy o prawach pacjenta⁵⁸ zgodę na leczenie (w tym szczepienia) małoletniego pacjenta, do ukończenia 14 lat, muszą wyrazić jego rodzice lub opiekunowie prawni. Jednocześnie małoletni pacjent ma prawo do informacji oraz uczestniczenia w podejmowaniu decyzji zgodnie ze swoim wiekiem i dojrzałością. Ponadto z art. 177 i 178 kodeksu rodzinnego⁵⁹ wynika, że dziecko pozostaje pod opieką obojga rodziców do czasu uzyskania pełnoletności, a jeśli mają oni wspólną władzę rodzicielską, decyzje w sprawach, które mogą istotnie wpłynąć na rozwój dziecka, podejmowane są przez opiekunów wspólnie.

W przypadku małoletnich pacjentów od ukończenia przez nich 14 lat wykonywanie szczepień (i leczenie) jest możliwe po uzyskaniu zgody samego pacjenta. Jeżeli jednak pacjent odmawia wyrażenia zgody, a zdaniem lekarza przeprowadzenie leczenia leży w interesie pacjenta, zgodę może wyrazić rodzic/opiekun prawny.

Malta

W wypadku osób małoletnich, które nie ukończyły 16 lat, wymaga się zgody obydwójga rodziców lub opiekunów prawnych na wykonanie procedur medycznych. To uregulowanie zostało przyjęte w 2017 r. w rezultacie nowelizacji ustawy o zdrowiu psychicznym⁶⁰ (wcześniej prawo do samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących zdrowia przysługiwało osobom pełnoletnim).

Na informacyjnej stronie internetowej rządu znajduje się dział poświęcony COVID-19, w tym szczepieniom dzieci przeciwko COVID-19. W zaprezentowanych materiałach brak jest danych o szczególnej, odrębnej niż określona w ustawie o zdrowiu psychicznym, formie udzielania przez rodziców lub opiekunów prawnych zgody na szczepienie dzieci przeciwko COVID-19⁶¹.

⁵⁸ *Pacientu tiesību likums, Latvijas Vēstnesis, 205, 30.12.2009, ze zm.*; dostępna w jęz. angielskim: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/203008-law-on-the-rights-of-patients>.

⁵⁹ *Civillikums, Valdības Vēstnesis, 41, 20.02.1937, ze zm.*; dostępne w jęz. łotewskim: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>.

⁶⁰ *Mental Health Act*, <https://deputyprimeminister.gov.mt/en/CommMentalHealth/Pages/Mental-Health-Act.aspx>. *Parliament agrees on granting 16-year-olds right to own medical consent*, https://www.maltatoday.com.mt/lifestyle/health/73388/parliament_agrees_on_granting_16yearolds_right_to_own_medical_consent#. YdwnuFndjIU.

⁶¹ *COVID vaccine in children – what parents should know*, <https://deputyprimeminister.gov.mt/en/health-promotion/covid-19/pages/vaccines.aspx>; *COVID-19 vaccines for children: your questions answered*, <https://timesofmalta.com/articles/view/covid-19-vaccines-for-children-your-questions-answered.921907d>; *EU backs jab for 12-15 year olds, paving way for Malta rollout in July*, <https://timesofmalta.com/articles/view/ema-approves-pfizer-jab-for-12-15-year-olds.875278>.

Niemcy

W Niemczech rozwiązania prawne dotyczące szczepień osób małoletnich oraz wyrażania przez rodziców zgody na szczepienie osób małoletnich ściśle wiążą się z kwestią tzw. zdolności do wyrażenia zgody (*Einwilligungsfähigkeit*). Zdolność ta zgodnie z wyrokiem z 1958 r. Federalnego Trybunału Sprawiedliwości (*Bundesgerichtshof*, BGH) w żaden sposób nie wiąże się ze zdolnością do czynności prawnych. Zgodnie z treścią przywołanego wyroku „wyrażenie skutecznej zgody następuje wtedy, gdy pacjent rozpoznał charakter, znaczenie i zakres interwencji medycznej, w szczególności stopień związanego z nią zagrożenia”⁶². Uprawnienia te, odnoszące się do małoletnich pacjentów, są prawnie uzasadniane niezbywalnymi prawami podstawowymi określonymi w Ustawie Zasadniczej RFN (art. 1 i 2)⁶³ dotyczącymi godności człowieka, nietykalności cielesnej i nienaruszalności wolności osobistej.

Zaleca się, aby lekarz przed wykonaniem iniekcji sam ustalił, w jakim wieku jest jego pacjent i czy jest on w stanie intelektualnie i emocjonalnie zrozumieć sens i możliwe konsekwencje szczepienia. Ustalenie, czy osoba małoletnia jest zdolna do wyrażenia zgody, winno być wynikiem starannego procesu przeprowadzonego przez osobę uprawnioną, która w razie szczególnych wątpliwości zobowiązana jest do konsultacji z innymi specjalistami.

W Niemczech co do zasady zakłada się, że osoby w wieku od ukończenia 16 lat są uznawane za zdolne do wyrażenia takiej zgody, osoby od ukończenia 14 lat do ukończenia 16 lat mogą być do tego zdolne, a wobec osób do ukończenia 14 lat zakłada się zazwyczaj, że nie mają one zdolności do wyrażenia świadomej zgody. Zaznaczyć należy, że w Niemczech nie ma ustawowego limitu wieku dla zdolności do wyrażenia zgody, niemniej przyjmuje się, że w stosunku do pacjentów do ukończenia 14 lat lekarze powinni uzasadnić swoje decyzje i szczególnie starannie je udokumentować, jeśli realizują prośbę pacjenta bez zgody jego rodziców.

W sytuacji gdy dziecko jest zbyt małe, by móc świadomie wyrazić swoją wolę, o wszelkich interwencjach medycznych decydują rodzice. Jeśli jednak małoletni pacjent wyraźnie odmówi, lekarzom odradza się wykonanie szczepienia. Wynika to z faktu, że sąd mógłby z perspektywy czasu określić zdolność do wyrażenia zgody młodego pacjenta, co doprowadziłoby do sytuacji, w której lekarz mógłby odpowiadać za uszkodzenie ciała⁶⁴.

Kwestie sporne lub wątpliwości dotyczące między innymi decyzji o szczepieniach rozstrzygane są w Niemczech najczęściej na podstawie zalecenia Stałej Ko-

⁶² Wyrok BGH z 5 grudnia 1958 r., Az. VI ZR 266/57.

⁶³ *Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec [w:] Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Warszawa 2011, s. 512.

⁶⁴ <https://www.mdr.de/nachrichten/deutschland/gesellschaft/corona-impfung-kinder-jugendliche-ohne-eltern-einwilligung-100.html>.

misji do Spraw Szczepień, tzw. STIKO (*Ständige Impfkommission*)⁶⁵, działającej przy Instytucie Roberta Kocha w Berlinie, RKI (*Robert Koch-Institut*)⁶⁶. Jej zalecenia odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa prawnego lekarzy zlecających i wykonujących szczepienia np. przeciwko COVID-19. W styczniu 2022 r. rekomendacja STIKO dotycząca szczepień przeciwko COVID-19 dostępna była tylko dla grupy wiekowej 16–18 lat. Oczekuje się, że w niedługim czasie STIKO wyda zalecenie dla osób małoletnich w grupie wiekowej 12–16 lat.

W Niemczech zakłada się, że oboje rodzice w kwestii szczepień działają w porozumieniu. W sytuacji rozbieżności zdań rodziców co do szczepień dziecka do ukończenia 14 lat decydującym czynnikiem jest to, kto sprawuje opiekę nad dzieckiem, ponieważ sprawowanie takiej opieki obejmuje również kompetencje do podejmowania decyzji w kwestiach medycznych, w tym o szczepieniach⁶⁷. Jeśli tylko jeden rodzic sprawuje opiekę nad dzieckiem, sam może zdecydować o zaszczepieniu. Jeśli oboje rodzice sprawują opiekę nad dzieckiem, każdy rodzic może samodzielnie reprezentować dziecko. Oznacza to, że jeden rodzic może sam udać się z dzieckiem do pediatry w celu zbadania, leczenia lub szczepienia dziecka.

W sytuacjach zaistniałego sporu związanego ze szczepieniem dzieci, w stosunku do których uznano, że nie mają one zdolności do wyrażenia zgody (*Einwilligungsfähigkeit*), odpowiednie decyzje może podjąć sąd. Z dotychczasowej praktyki wynika, że sąd najczęściej uznaje decyzje o zaszczepieniu dziecka tych rodziców, którzy zgadzili się na zaakceptowanie zaleceń STIKO⁶⁸.

Portugalia

Zgodnie z portugalskim kodeksem cywilnym⁶⁹ małoletni, tj. osoby przed ukończeniem 18 lat, nie mają zdolności do czynności prawnych i nie mogą samodzielnie decydować o sobie i swoim majątku. Kodeks cywilny nie zawiera szczególnych przepisów w zakresie wyrażania zgody na zabieg medyczny, więc zastosowanie w tym wypadku będą miały przepisy dotyczące zgody, określone w kodeksie karnym.

⁶⁵ <https://www.rki.de/DE/Content/Infekt/Impfen/ImpfungenAZ/COVID-19/Impfempfehlung-Zusfassung.html>.

⁶⁶ <https://www.rki.de>.

⁶⁷ W wyjątkowych sytuacjach prawo do decydowania w kwestiach medycznych lub o samych szczepieniach sąd przyznaje osobie niesprawującej opieki nad dzieckiem.

⁶⁸ <https://www.mdr.de/nachrichten/deutschland/gesellschaft/corona-impfung-kinder-jugendliche-ohne-eltern-einwilligung-100.html>.

⁶⁹ *Codigo Civil*, <https://www.codigocivil.pt/>.

Zgodnie z art. 38 ust. 3 kodeksu karnego (*Codigo Penal*)⁷⁰ małoletni od ukończenia 16 lat mogą samodzielnie i skutecznie wyrazić zgodę, o ile wykazują się odpowiednim stopniem dojrzałości i mają rozeznanie niezbędne do zrozumienia charakteru i znaczenia tej zgody. Z interpretacji art. 122–129 i art. 1878 kodeksu cywilnego oraz przepisów kodeksu karnego dotyczących zgody wynika, że w wypadku małoletnich do ukończenia 16 lat zgoda rodziców lub opiekunów prawnych na jakąkolwiek czynność medyczną, w tym szczepienie, jest bezwzględnie wymagana. Jednocześnie rodzice są zobowiązani do kierowania się dobrem dziecka oraz brania pod uwagę opinii wyrażonej przez dziecko, stosownie do stopnia jego dojrzałości. Małoletni od ukończenia 16 lat mogą samodzielnie decydować o swoim zdrowiu, o ile wykazują się odpowiednim stopniem dojrzałości i mają rozeznanie niezbędne do zrozumienia charakteru i znaczenia zabiegu medycznego⁷¹.

Rodzice wykonują władzę rodzicielską wspólnie. Zgodnie z art. 36 konstytucji Portugalii⁷² małżeństwo zawiera się na zasadzie całkowitej równości, a małżonkowie mają te same prawa w procesie wychowywania dzieci. Szczegółowe przepisy w tym zakresie zostały określone w kodeksie cywilnym. Zgodnie z art. 1901 kodeksu cywilnego władza rodzicielska należy do obojga rodziców, którzy sprawują ją za obopólną zgodą. W razie rozbieżności zdań w sprawach szczególnej wagi każdy z rodziców jest uprawniony do skierowania sprawy do sądu, który podejmie próbę pojednania. Jeżeli osiągnięcie porozumienia przez rodziców nie jest możliwe, sąd wydaje orzeczenie rozstrzygające w sprawie, po wysłuchaniu dziecka.

Rumunia

Zgodnie z rumuńskim kodeksem rodzinnym⁷³ oboje rodzice mają takie same prawa i obowiązki w stosunku do swoich dzieci (osoby małoletnie do ukończenia 18 lat), niezależnie od tego, czy są w związku małżeńskim, pozamałżeńskim czy dzieci są adoptowane (art. 97). Swoje prawa rodzicielskie wykonują wyłącznie w najlepszym interesie dzieci. W razie braku porozumienia między rodzicami w zakresie wykonywania praw rodzicielskich to organ opiekuńczy, po wysłuchaniu rodziców, podejmuje decyzje, kierując się dobrem i interesem dziecka.

⁷⁰ <https://www.codigopenal.pt/>.

⁷¹ *Os menores e o consentimento informado para o ato médico*, https://repositorio.ucp.pt/bitstream/10400.14/18772/1/ClaudiaAbreu_tese.pdf.

⁷² <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/portugalia-s.html>.

⁷³ <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/123082>.

Powyższe zagadnienia są także regulowane w ustawie w sprawie ochrony i promowania praw dziecka⁷⁴.

Zgodnie z informacją umieszczoną na rządowej stronie poświęconej zwalczaniu pandemii COVID-19⁷⁵ rejestracja elektroniczna osób niepełnoletnich na szczepienia jest możliwa za pośrednictwem kont rodziców, opiekunów lub krewnych.

Szczepienia są bezpłatne i dobrowolne. Dla optymalizacji procesu organizacji szczepień przed zaszczepieniem należy wypełnić kwestionariusz selekcji i formularz świadomej zgody, który potwierdza akceptację pacjenta w tym zakresie⁷⁶. W sytuacji szczepienia osób małoletnich dokumenty podpisuje jeden z rodziców, opiekun lub przedstawiciel ustawowy.

Słowacja

Na Słowacji, zgodnie z § 28 ustawy nr 36/2005 o rodzinie⁷⁷, troska o zdrowie dziecka jest częścią praw i obowiązków rodzicielskich. W celu zaszczepienia osoby małoletniej do ukończenia 18 lat wymagana jest zgoda rodziców lub opiekunów prawnych⁷⁸, przy czym w praktyce wystarczy wyrażenie zgody przez jedno z nich (zgodę taką rodzic wyraża na piśmie). W razie gdy jedno z rodziców/opiekunów prawnych wyraża zgodę na udzielenie świadczenia medycznego, w tym na szczepienie, a drugie jest temu przeciwne, decyzję w tej sprawie podejmuje sąd na wniosek rodzica/opiekuna prawnego (§ 35 ustawy nr 36/2005 o rodzinie).

Słowenia

W Słowenii – zgodnie z odpowiedzią nadesłaną przez słoweński Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego (*Nacionalni inštitut za javno zdravje*)⁷⁹ – zgodę na

⁷⁴ Prawo nr 272 z 21 czerwca 2004 r. w sprawie ochrony i promowania praw dziecka, „Gazeta Urzędowa” 2014, nr 159, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>.

⁷⁵ <https://vaccinare-covid.gov.ro>.

⁷⁶ <https://vaccinare-covid.gov.ro/formular-de-exprimare-a-acordului-informat-pentru-minori>.

⁷⁷ *Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, ze zm., tekst w jęz. słowackim: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-36>.

⁷⁸ <https://komisarpredeti.sk/na-ockovanie-maloletneho-dietata-sa-vyzaduje-suhlas-zakonneho-zastupcu/>.

⁷⁹ Odpowiedź z 30 grudnia 2021 r. nadesłana przez słoweński Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego na zapytanie przesłane drogą mailową w sprawie procedur obowiązujących w Słowenii w zakresie zgody rodziców/opiekunów prawnych na szczepienie małoletnich przeciwko COVID-19.

podanie osobie małoletniej szczepionki przeciwko COVID-19 wyraża jeden z rodziców, podpisując oświadczenie o wyrażeniu zgody na takie szczepienie. Osoby małoletnie od ukończenia 15 lat nie potrzebują zgody rodziców (opiekunów) na przyjęcie szczepionki.

W Słowenii kwestia zgody rodziców (opiekunów) na zabieg medyczny u dziecka (w tym na podanie szczepionki) została szczegółowo uregulowana w ustawie o prawach pacjenta (*Zakon o pacientovih pravicah*)⁸⁰. Zgodnie z przepisami tej ustawy (art. 35):

- jeżeli dziecko nie jest zdolne do wyrażenia zgody na zabieg medyczny lub leczenie, może ono być wykonane tylko za zgodą rodziców lub opiekunów,
- osobę do ukończenia 15 lat uważa się za niezdolną do wyrażenia zgody, chyba że lekarz, biorąc pod uwagę dojrzałość dziecka, oceni, że jest ono zdolne do wyrażenia zgody, w tym wypadku lekarz z reguły zasięga opinii rodziców lub opiekuna w odniesieniu do okoliczności dotyczących zdolności dziecka do samodzielnego podejmowania decyzji,
- co do zasady rodzice decydują o zgodzie na zabieg medyczny lub leczenie w drodze obopólnej zgody,
- zgoda obojga rodziców jest wymagana w sprawie zabiegu operacyjnego lub innego zabiegu medycznego o podwyższonym ryzyku lub większym obciążeniu albo zabiegu medycznego, który może mieć poważne konsekwencje dla dziecka, z wyjątkiem sytuacji, gdy np. jedno z rodziców jest nieznane lub ma nieznane miejsce zamieszkania bądź jedno z rodziców zostaje pozbawione praw rodzicielskich,
- jeżeli rodzice nie są w stanie osiągnąć porozumienia w sprawie zabiegu chirurgicznego lub innej procedury medycznej związanej ze zwiększonym ryzykiem lub obciążeniem, lub procedury medycznej mogącej spowodować poważne konsekwencje dla dziecka, mogą zaproponować, by udzielono im pomocy lub by decyzję podjął właściwy organ odpowiedzialny za to na mocy przepisów regulujących stosunki rodzinne,
- co do innych interwencji medycznych lub leczenia medycznego, które nie stanowią interwencji lub leczenia, o których mowa powyżej, zgodę może wyrazić rodzic, który jest obecny przy wyrażaniu zgody. Jeżeli oboje rodzice są obecni i nie zgadzają się w sprawie proponowanych procedur medycznych, lekarz uzyskuje zgodę przez zespół konsultacyjny decydujący o największym pożytku dla dziecka lub, jeżeli nie jest to możliwe, przez innego lekarza, który wcześniej nie brał i nie będzie brał udziału w leczeniu pacjenta w przyszłości.

⁸⁰ <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4281>.

Szwecja

W Szwecji osoby, które ukończyły 16 lat, mają prawo do samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących zdrowia. Dopuszcza się, aby osoby, które nie ukończyły 16 lat, również dysponowały prawem do samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących zdrowia. Jest to możliwe po przeprowadzeniu przez pracownika ochrony zdrowia rozmowy z małoletnim pacjentem, której celem jest dokonanie oceny stopnia dojrzałości małoletniego i ustalenie, czy pacjent rozumie informacje dotyczące danej procedury medycznej, proponowanych metodach diagnostycznych i leczniczych, następstwach ich zastosowania lub zaniechania itd. Na podstawie rozmowy pracownik ochrony zdrowia może postanowić, że stopień dojrzałości pacjenta, który nie ukończył 16 lat, jest odpowiedni, by małoletni mógł samodzielnie podjąć decyzję dotyczącą procedury medycznej. Głównym aktem prawnym regulującym problematykę władzy rodzicielskiej jest kodeks rodzinny i opiekuńczy (*Föräldrabalk (1949:381)*)⁸¹.

Szwedzkie Samorządy i Regiony (*Sveriges Kommuner och Regioner*)⁸², organizacja zrzeszająca i reprezentująca szwedzkie władze lokalne wszystkich szczebli, rekomendowały, by w sprawie szczepień osób małoletnich przeciw COVID-19 władze lokalne przyjęły ukończenie 15 lat jako wystarczające, aby małoletni samodzielnie podejmowali decyzję. *Sveriges Kommuner och Regioner* zabrały głos w tej sprawie, ponieważ w organizacji zrzeszone są zarówno władze regionów odpowiedzialne za ochronę zdrowia, jak i władze gmin odpowiedzialne za edukację. Wobec małoletnich, którzy nie ukończyli 15 lat, *Sveriges Kommuner och Regioner* rekomendowały, że konieczne jest uzyskanie zgody rodziców lub opiekunów prawnych na szczepienie przeciw COVID-19. Jednocześnie organizacja rekomendowała władzom lokalnym, by przeprowadzać ocenę stopnia dojrzałości małoletnich w wieku 12–14 lat, którzy chcą zaszczepić się na COVID-19 przy braku zgody rodziców lub opiekunów prawnych i podejmować indywidualne decyzje na podstawie rozmowy. Zalecenia i wytyczne wydane przez *Sveriges Kommuner och Regioner* wymagają odrębnego wdrożenia w poszczególnych regionach, które mogą przychylić się do nich lub pozostać przy uregulowaniu wyznaczającym ukończenie 16 lat jako konieczne do samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących zdrowia⁸³.

⁸¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381.

⁸² <https://skr.se/skr.25.html>.

⁸³ *Sweden to let 15-year-olds get or refuse Covid jabs against parents' will*, <https://www.thelocal.se/20211002/sweden-to-let-15-year-olds-get-covid-jab-against-parents-will/>; *Information about the coronavirus and COVID-19 for children*, <https://www.krisinformation.se/en/hazards-and-risks/disasters-and-incidents/2020/official-information-on-the-new-coronavirus/children-and-parents>.

I tak w regionie Sztokholm przyjęto, że co do zasady niezbędna jest zgoda obojga rodziców lub opiekunów prawnych. Jednakże gdy małoletni, który ukończył 15 lat i wyraża chęć zaszczepienia się, lecz jego rodzice lub opiekunowie prawni nie wyrażają na to zgody, może sam w wyjątkowych okolicznościach zwrócić się z wnioskiem o przeprowadzenie oceny stopnia dojrzałości. Również w regionie Kronoberg wymaga się zgody obojga rodziców lub opiekunów prawnych⁸⁴.

Węgry

Na Węgrzech – zgodnie z informacjami przekazanymi przez węgierski Krajowy Punkt Kontaktowy (*Nemzeti Kapcsolattartó Pont*)⁸⁵ – przy szczepieniu przeciwko COVID-19 dla osób małoletnich (do ukończenia 18 lat) wymagana jest zgoda rodzica lub przedstawiciela prawnego (na formularzu oświadczenia o wyrażeniu zgody wymagany jeden podpis). Osoby małoletnie w wieku od ukończenia 16 lat do ukończenia 18 lat mogą samodzielnie zarejestrować się na szczepienie, lecz muszą przedstawić zgodę rodziców/opiekunów na otrzymanie szczepionki.

Włochy

We Włoszech, zgodnie z art. 3 ustawy o świadomej zgodzie i dyspozycji *pro futuro*⁸⁶ wobec osoby małoletniej do ukończenia 18 lat wymagana jest zgoda opiekuna prawnego/rodzica na jakiegokolwiek procedury medyczne (w tym szczepienie), która uwzględni wolę dziecka, jego wiek i stopień dojrzałości.

⁸⁴ Uregulowania przyjęte w regionach dostępne są w większości przypadków jedynie w jęz. szwedzkim: *Vaccination against COVID-19 for 12-15-year-olds at schools in Stockholm County*, <https://www.1177.se/en/Stockholm/other-languages/other-languages/covid-19/school-vaccination>; *Consent for vaccination against COVID-19*; https://www.1177.se/contentassets/12e00eea6cb1446eb7bc22b580a73ad3/samtycke_covid-19_vaccin_under18_kronoberg_engelskasvenska.pdf.

⁸⁵ Odpowiedź z 30 grudnia 2021 r. nadesłana przez Węgierski Krajowy Punkt Kontaktowy na zapytanie przesłane drogą mailową w sprawie procedur obowiązujących na Węgrzech w zakresie zgody rodziców/opiekunów prawnych na szczepienie małoletnich przeciwko COVID-19. Węgierski Krajowy Punkt Kontaktowy dostarcza informacji na temat warunków transgranicznej opieki zdrowotnej, świadczeniodawców, praw pacjentów, procedur składania skarg, środków odwoławczych oraz możliwości prawnych i administracyjnych; więcej informacji na temat jego działalności (w jęz. angielskim): <https://www.patientsrights.hu/about-the-hungarian-contact-point.html>.

⁸⁶ *Legge 22 dicembre 2017, n. 219. Norme in materia di consenso informato e di disposizioni anticipate di trattamento*, GU n.12 del 16-01-2018, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017;219>.

Podczas szczepienia dziecka muszą być obecni oboje rodzice bądź jeden rodzic, który składa oświadczenie, że ma zgodę drugiego rodzica na szczepienie⁸⁷.

Zgodnie z art. 316 kodeksu cywilnego⁸⁸ oboje rodzice ponoszą odpowiedzialność rodzicielską za dziecko, która jest realizowana przez uzgodnienia między rodzicami, uwzględniając zdolności, skłonności i aspiracje dziecka. W sytuacji rozbieżności między rodzicami, każdy z rodziców może skierować sprawę do sądu. Sąd, po wysłuchaniu rodziców i dziecka, które ukończyło 12 lat lub młodszego (jeśli dziecko to jest zdolne do dokonania właściwego osądu), przyznaje prawo podjęcia decyzji temu rodzicowi, który w danym wypadku lepiej będzie chronił interes dziecka.

W lipcu 2021 r. włoska Komisja ds. Bioetyki (*Comitato Nazionale per la Bioetica*)⁸⁹ wydała opinię, w której uznała, że w sytuacji, gdy życzenie w zakresie szczepienia dojrzałych małoletnich jest niezgodne z decyzją rodziców, życzenie tych pierwszych powinno przeważać.

Bibliografia

Austria

■ Akty prawne

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>.

■ Inne

Justiz Entscheidungen, https://www.ris.bka.gv.at/JustizEntscheidung.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JIT_20180717_OGH0002_0040OB00083_18M0000_000&IncludeSelf=True.

Vortrag an den Ministerrat COVID-19-Impfung: Erweiterung der empfohlenen Altersgruppen, 62/11, Bundesministerium für Soziales, Gesundheit, Pflege und Konsumentenschutz, https://www.bundeskanzleramt.gv.at/dam/jcr:c4db73ec-bc6c-467d-9b95-8de152b0243e/62_11_mr.pdf.

⁸⁷ Informacje ze strony internetowej gminy Ozzano dell'Emilia: <http://www.comune.ozzano.bo.it/notizie/informativa-vaccinazione-anticovid-minorenni-12-17-anni>; informacje ze strony internetowej systemu opieki medycznej gminy Crema: <https://www.asst-crema.it/vaccinazione-anti-covid-12-17anni>.

⁸⁸ *Regio decreto 16 marzo 1942, n. 262. Approvazione del testo del Codice civile*, GU n.79 del 04-04-1942, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto:1942-03-16;262>.

⁸⁹ *Anti-COVID-19 Vaccines and Adolescents*, 29 July 2021, https://bioetica.governo.it/media/4292/publicazione-vaccini-anti-covid-19-e-adolescenti_it-en.pdf.

Belgia

■ Akty prawne

Ancien Code Civil du 21 mars 1804 (wersja skonsolidowana stan na: 1 marca 2023 r.), http://www.ejustice.just.fgov.be/img_l/pdf/1804/03/21/1804032150_F.pdf.

Loi du 22 août 2002 relative aux droits du patient (M.B. 26 września 2002), https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/loi_du_22_aout_2002_relative_aux_droits_du_patient.pdf.

■ Inne

Site Web du Service Public Fédéral: <https://www.health.belgium.be/fr/news/cim-sante-publique-20>.

Belgian Paediatric COVID-19 Task Force: <https://mailchi.mp/1dae51204547/3q21qyispg?e=c01f6abeac>.

Bułgaria

■ Akty prawne

Закон за здравето, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135489147>.

Семеен кодекс, <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135637484>.

■ Inne

<https://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/vaksini-sreshu-covid-19-na-pfi-zerbiontech-za-deca-/>.

Zunifikowany portal informacyjny, Единен Информационен Портал, <https://coronavirus.bg/bg/dokumenti/obrazci-na-dokumenti-blanki>.

Chorwacja

■ Akty prawne

Obiteljski zakon, <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>.

Czechy

■ Akty prawne

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ze zm., <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

■ Inne

Opracowanie czeskiego Ministerstwa Zdrowia poświęcone szczepieniom przeciw COVID-19: https://koronavirus.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/09/Informace-o-o%C4%8Dkov%C3%A1n%C3%AD-nezletil%C3%BDch_ud%C4%9Blov%C3%A1n%C3%AD-informovan%C3%BDch-souhlas%C5%AF-a-p%C5%99%C3%ADtomnost-na-o%C4%8Dkovac%C3%ADm-m%C3%ADst%C4%9B_rev-13-9-2021.pdf.

Dania

■ Akty prawne

Forældreansvarsloven, LBK nr 1768 af 30/11/2020, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/1768>.

Sundhedsloven, LBK nr 903 af 26/08/2019, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/903>.

■ Inne

Retningslinje for håndtering af vaccination mod COVID-19 i det generelle vaccinationsprogram, Sundhedsstyrelsen, 22. december 2021, https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2021/Corona/Vaccination/Retningslinje-for-haandtering-af-vaccination-mod-COVID-v_-6_0_12122021.ashx?la=da&hash=8FAE4124ED8CECEDDCECA50BF728AB13A2ED07E.

Spørgsmål og svar om COVID-19 vaccination til 5-11 årige, <https://www.sst.dk/da/Covid-vaccination-5-11aar/Spoergsmaal-og-svar-om-vaccination>.

Vejledning fra Familieretshuset i forbindelse med COVID-19, <https://familieretshuset.dk/om-familieretshuset/faq-dk>.

Vejledning om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær, VEJ nr 10064 af 20/12/2020, <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2020/10064>.

Estonia

■ Akty prawne

Perekonnaseadus, RT I 2009, 60, 395, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13240237>.

Võlaõigusseadus, RT I 2001, 81, 487, <https://www.riigiteataja.ee/akt/108122021011>.

■ Inne

Rządowa strona poświęcona szczepieniom, <https://vaksineeri.ee/en>.

Parental consent for COVID-19 vaccination, <https://vaksineeri.ee/en/covid-19/getting-a-vaccination/>.

Koolilaste vaksineerimine COVID-19 vastu, Meie 24.08.2021 nr 16-5/211473/2105399, https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Koolilaste%20vaksineerimine%20COVID-19%20vastu.pdf.

Finlandia

■ Akty prawne

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista, 17.8.1992/785, <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785#L2P7>.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 8.4.1983/361, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#L1P5>.

■ Inne

Coronavirus vaccinations for children and young people, <https://thl.fi/en/web/infectious-diseases-and-vaccinations/what-s-new/coronavirus-covid-19-latest-updates/vaccines-and-coronavirus/coronavirus-vaccinations-for-children-and-young-people>.

Francja**■ Akty prawne**

Loi n° 2021-1040 du 5 août 2021 relative à la gestion de la crise sanitaire, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043909676?r=DZ85ZBRFRo>.

■ Inne

Autorisation parentale dans le cadre de la vaccination contre la COVID-19, 5-11 ans, https://sante.gouv.fr/IMG/pdf/dgs-urgent_no2022_15_-_fiche_-_autorisation_parentale_26.01.22.pdf.

Autorisation parentale dans le cadre de la vaccination contre la COVID-19, 12-15 ans, <https://demarchesadministratives.fr/formulaires/covid-19-lattestation-dautorisation-parentale-dans-le-cadre-de-la-vaccination-des-12-18-ans>.

Comité consultatif national d'éthique, <https://www.ccne-ethique.fr/>.

Foire aux questions: La vaccination des mineurs, <https://sante.gouv.fr/grands-dossiers/vaccin-covid-19/je-suis-un-particulier/la-vaccination-des-enfants>.

Vaccin contre la COVID-19, quelles sont les règles, <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F35611>.

Grecja**■ Akty prawne**

Αστικό κώδικας και εισαγωγικός του νομοσ, προεδρικό διαταγμα υπ' αριθμ. 456 φεκ α' 164/24.10.1984, <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/437467/p.d.-456-1984>.

■ Literatura

Komisja Europejska, *Study on children's involvement in judicial proceedings – contextual overview for civil justice – Greece*, lipiec 2014, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c0bbc583-2081-4223-8051-317d39932087.0001.01/DOC_1&format=PDF.

■ Inne

Εμβολιασμός παιδιών όταν οι γονείς διαφωνούν, <https://athina984.gr/2021/09/17/emvoliastosmos-paidion-otan-oi-goneis-diafonoyn/>.

Hiszpania

■ Akty prawne

Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763>.

■ Inne

Ministerio de Sanidad, *Vacunación covid en adolescentes: preguntas y respuestas*, 26 de octubre de 2021, https://www.mscbs.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/vacunaciones/covid19/docs/Vacuna_COVID_adolescentes_PreguntasYRespuestas.pdf.

Ministerio de Sanidad, *Vacunación covid en población infantil: preguntas y respuestas*, 31 de enero de 2022, https://www.sanidad.gob.es/areas/promocionPrevencion/vacunaciones/covid19/docs/Vacuna_COVID_poblacion_infantil_PreguntasYRespuestas.pdf.

Holandia

■ Akty prawne

Burgerlijk Wetboek Boek 1, https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2021-01-01#Boek1_Titeldeel14.

Burgerlijk Wetboek Boek 7, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005290/2021-07-01>.

■ Inne

Dutch boy wins right to COVID jab despite dad's refusal, "DW", 23.09.2021, <https://www.dw.com/en/dutch-boy-wins-right-to-covid-jab-despite-vaccine-skeptic-dad/a-59286713>.

Informacje na stronie internetowej holenderskiego rządu: <https://www.government.nl/topics/coronavirus-covid-19/dutch-vaccination-programme/vaccination-of-teenagers-aged-12-to-17/parental-permission>.

Netherlands Covid: Boy wins court battle for right to jab, "BBC News", 23 September 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-58669918>.

Irlandia

■ Akty prawne

Non-Fatal Offences against the Persons Act, 1997, <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/26/enacted/en/html>

■ Inne

Children aged five to 11 can be registered for COVID-19 vaccine from Monday, <https://www.irishtimes.com/news/health/children-aged-five-to-11-can-be-registered-for-covid-19-vaccine-from-monday-1.4766679>,

Mandatory COVID-19 Vaccines for Children?, <https://www.mhc.ie/latest/insights/mandatory-covid-19-vaccines-for-children>,

National Consent Policy, <https://www.hse.ie/eng/about/who/qid/other-quality-improvement-programmes/consent/national-consent-policy-august-2017.pdf>,

Vaccines for COVID-19, https://www.citizensinformation.ie/en/health/health_services/vaccinations/vaccines_for_covid19.html,

Litwa

■ Akty prawne

Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas, Žin. 1996, nr. 102-2317, co 0961010ISTA00I-1562, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31932/asr>.

■ Inne

Strona internetowa litewskiego ministerstwa zdrowia, <https://koronastop.lrv.lt/lt>.

Luksemburg

■ Akty prawne

Code civil (wersja skonsolidowana, stan na 23 września 2023 r.), <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20230923>.

Loi du 24 juillet 2014 relative aux droits et obligations du patient, Mémorial A140, 24/07/2014, <https://www.legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2014/07/24/n2/jo>.

Loi du 17 juillet 2020 sur les mesures de lutte contre la pandémie COVID-19 [wersja skonsolidowana, stan na 15 stycznia 2022 r.] <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2020/07/17/a624/consolide/20220115>.

Łotwa

■ Akty prawne

Pacientu tiesību likums, *Latvijas Vēstnesis*, 205, 30.12.2009, w jęz. angielskim: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/203008-law-on-the-rights-of-patients>.

Civillikums, *Valdības Vēstnesis*, 41, 20.02.1937, w jęz. łotewskim: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>.

Malta

■ Inne

COVID vaccine in children – what parents should know, <https://deputyprimeminister.gov.mt/en/health-promotion/covid-19/pages/vaccines.aspx>.

Mental Health Act, <https://deputyprimeminister.gov.mt/en/CommMentalHealth/Pages/Mental-Health-Act.aspx>.

Parliament agrees on granting 16-year-olds right to own medical consent, 12 January 2017, https://www.maltatoday.com.mt/lifestyle/health/73388/parliament_agrees_on_granting_16yearolds_right_to_own_medical_consent#.YdwnuFndjI.U.

COVID-19 vaccines for children: your questions answered, <https://timesofmalta.com/articles/view/covid-19-vaccines-for-children-your-questions-answered.921907d>.

EU backs jab for 12-15 year olds, paving way for Malta rollout in July, <https://timesofmalta.com/articles/view/ema-approves-pfizer-jab-for-12-15-year-olds.875278>.

Niemcy

■ Orzecznictwo

Wyrok BGH z 5 grudnia 1958 r., Az. VI ZR 266/57.

■ Literatura

Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Warszawa 2011.

■ Inne

Rechtliche Fragen zum Impfen, https://www.rki.de/SharedDocs/FAQ/Impfen/AllgFr_RechtlFragen/faq_impfen_RechtlFragen_ges.html.

Robert Koch-Institut, <https://www.rki.de>.

Ständige Impfkommision, https://www.rki.de/DE/Content/Kommissionen/STIKO/stiko_node.html.

Portugalia

■ Akty prawne

Konstytucja Republiki Portugalskiej [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2000.

Código Penal Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, <https://www.codigopenal.pt/>.

Código Civil, Real Decreto de 24 de julio de 1889, <https://www.codigocivil.pt/>.

■ Inne

Os menores e o consentimento informado para o ato médico, https://repositorio.ucp.pt/bitstream/10400.14/18772/1/ClaudiaAbreu_tese.pdf.

Rumunia

■ Akty prawne

Codul Familiei, din 1953, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/123082>.

Lege nr. 272, din 21 iunie 2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, Publicat în Monitorul Oficial nr. 159, din 5 martie 2014, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>.

■ Inne

<https://vaccinare-covid.gov.ro>.

<http://web.archive.org/web/20220113110450/https://vaccinare-covid.gov.ro/>.

<https://vaccinare-covid.gov.ro/formular-de-exprimare-a-acordului-informat-pentru-minori>.

[Http://web.archive.org/web/20220114085536/https://vaccinare-covid.gov.ro/formular-de-exprimare-a-acordului-informat-pentru-minori/](http://web.archive.org/web/20220114085536/https://vaccinare-covid.gov.ro/formular-de-exprimare-a-acordului-informat-pentru-minori/).

Słowacja

■ Akty prawne

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-36>.

■ Inne

Na očkovanie maloletého dieťaťa sa vyžaduje súhlas zákonného zástupcu, 27. apr 2021, <https://komisarpredeti.sk/na-ockovanie-maloleteho-dietata-sa-vyzaduje-suhlas-zakonneho-zastupcu/>.

Słowenia

■ Akty prawne

Zakon o pacientovih pravicah (Uradni list RS, št. 15/08, 55/17, 177/20 in 100/22 – ZNUZSZS), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4281>.

Szwecja

■ Akty prawne

Föräldrabalk (1949:381), https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381.

■ Inne

Consent for vaccination against COVID-19, *samtycke_covid-19_vaccin_under18_kronoberg_engelskasvenska.pdf* (1177.se).

Information about the coronavirus and COVID-19 for children, <https://www.krisinformation.se/en/hazards-and-risks/disasters-and-incidents/2020/official-information-on-the-new-coronavirus/children-and-parents>.

Sveriges Kommuner och Regioner, <https://skr.se/skr.25.html>.

Sweden to let 15-year-olds get or refuse Covid jabs against parents' will, <https://www.thelocal.se/20211002/sweden-to-let-15-year-olds-get-covid-jab-against-parents-will/>.

Vaccination against COVID-19 for 12–15-year-olds at schools in Stockholm County, <https://www.1177.se/en/Stockholm/other-languages/other-languages/covid-19/school-vaccination>.

Węgry

■ Inne

About the Hungarian Contact Point / Nemzeti Kapcsolattartó Pont, <https://www.patientsrights.hu/about-the-hungarian-contact-point.html>.

Włochy

■ Akty prawne

Legge 22 dicembre 2017, n. 219. Norme in materia di consenso informato e di disposizioni anticipate di trattamento, GU n.12 del 16-01-2018, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017;219>.

Regio decreto 16 marzo 1942, n. 262. Approvazione del testo del Codice civile, GU n.79 del 04-04-1942, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto:1942-03-16;262>.

■ Inne

Anti-COVID-19 Vaccines and Adolescents, 29 July 2021, https://bioetica.governo.it/media/4292/pubblicazione-vaccini-anti-covid-19-e-adolescenti_it-en.pdf.

Informacje ze strony internetowej gminy Ozzano dell'Emilia, <http://www.comune.ozzano.bo.it/notizie/informativa-vaccinazione-anticovid-minorenni-12-17-anni>.

Informacje ze strony internetowej systemu opieki medycznej gminy Crema, <https://www.asst-crema.it/vaccinazione-anti-covid-12-17anni>.